

NOVÉ SYSTÉMY V CHOVE KONÍ

Marko HALO

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra
marko.halo@uniag.sk

Abstract

New systems in horse breeding

The cold blood horse is the major source for earning money for most of their owners. Hence if we want so solid performance we have to create superior conditions for horse. It starts with housing and nutrition. Besides the large box in stall, the indoor condition is important. We need the 38 – 40 m³ indoor space per one horse, because of appropriate microclimate conditions. The air flow speed must be under 0.5 m.s⁻¹, 0.25 m.s⁻¹ during winter. Very important element of horse welfare is air temperature in stall, which has to range from 10 to 15° C. The area of windows must transmit 70 luxes for good lighting by daylight. Absolute foundation of correct nutrition is water. Daily water consumption is about 4 – 5 % of live weight and depends on working load. The forage is not sufficient for covering energy demands in growing young horses, middle and hardly working, mares in end of pregnancy and during nursing. The important parts of ratio are grains with higher part of energy (cereals, energetic feedstuffs). The horse power is requested in hardly accessible terrain and bad ground conditions. In such terrain is suitable use the special carrying carts and devices for pulling. Such effective designed devices multiplied the performance in pulled logs and horse is not overloaded.

Key words: cold blood horse, wood felling, welfare

Abstrakt

Chladnokrvný kôň je pre väčšinu majiteľov jedným zo základných zdrojov príjmu. Preto, keď chceme aby náš kôň podával spoľahlivý výkon, musíme mu zabezpečiť kvalitný servis. Začína to ustajnením a výživou. Okrem priestranného boxu je dôležité i vnútorné prostredie stajne. Pre jedného koňa, potrebujeme v záujme zachovania vhodných mikroklimatických podmienok 38 – 40 m³. Rýchlosť prúdenia vzduchu by nemala prekročiť 0,5 m.s⁻¹ a v zime 0,25 m.s⁻¹. Veľmi dôležitým faktorom pohodlia koňa je teplota vzduchu v stajni, ktorá má byť 10 – 15° C. Pre dobré osvetlenie stajne denným svetlom musí plocha okien tvoriť 70 luxov. Absolútnym základom správnej výživy je voda. Denná potreba vody je 4 – 5 % živej hmotnosti koňa a závisí od intenzity pracovného zaťaženia. Iba objemovými krmivami nie sme schopní uhradiť potrebu energie hlavne u koní rastúcich, stredne a ťažko pracujúcich, u vysoko gravidných a dojčiacich kobýl. Dôležitou súčasťou krmnej dávky sú aj jadrové krmivá s vyšším obsahom energie (obilniny, energetické krmné zmesi). V ťažko dostupných terénoch a v zlých pôdnych podmienkach je konská sila vyhľadávaná. V takto ťažkom prostredí je vhodné využívať rôzne vyvážacie stroje a zariadenia ťahané koňmi. S takýmito účelne skonštruovanými zariadeniami sa niekoľkonásobne zvýši výkonnosť koní v množstve stiahnutého dreva a zároveň takto pracujúci kôň nie je preťažovaný.

Kľúčové slová: chladnokrvný kôň, ťažba dreva, welfare

Nielen v chove športových koní je nevyhnutné zabezpečiť dôslednú každodennú starostlivosť o nášho koňa. V minulosti bol rozšírený názor, že „chlad'as“ vydrží všetko a nepotrebuje skoro nič. Skutočnosť je však už dávno iná. Chladnokrvný kôň je pre väčšinu majiteľov jedným zo základných zdrojov príjmu a zároveň blízkym partnerom, s ktorým trávi väčšinu denného času. Buduje sa medzi nimi vzájomná úcta a priateľstvo. Preto keď chceme, aby náš kôň podával spoľahlivý výkon, musíme mu zabezpečiť kvalitný servis. Začína to ustajnením a výživou.

Ustajnenie koní

Kôň je pôvodom stepné zviera a má veľmi vysoké nároky na pohyb, čerstvý vzduch a svetlo, čo je potrebné zohľadniť pri dispozičnom riešení chovných a výcvikových stredísk. Stajňa má poskytovať koňom nielen potrebnú ochranu pred nepriaznivým počasím, ale aj pokojné miesto pre odpočinok. Preto má byť priestraná, svetlá, vzdušná, teplá, suchá a musí vyhovovať základným zootecnickým požiadavkám.

- plemenné žrebce 16 m²
- plemenné kobyly 16 m²
- športové a chladnokrvné kone 12 m²
- malé kone – pony 6 m²
- 1-ročné kone pri voľnom ustajnení 5 – 6 m²
- 2-ročné kone pri voľnom ustajnení 7 – 8 m²
- 3-ročné kone pri voľnom ustajnení 8 – 9 m²
- kobyly so žriebätami 11 – 12 m²

Okrem priestraného boxu je dôležité i vnútorné prostredie stajne, v ktorej náš kôň trávi viac ako tretinu dňa. Keď prepočítame priestor na m³ pre jedného koňa, potrebujeme v záujme zachovania vhodných mikroklimatických podmienok 38 – 40 m³. Konštrukcia stavby musí byť riešená tak, aby v stajni pri výmene vzduchu nevznikal prievan. Rýchlosť prúdenia vzduchu v lete by nemala prekročiť 0,5 m.s⁻¹ a v zime 0,25 m.s⁻¹. Obsah oxidu uhličitého nesmie prekročiť 0,25 %, amoniaku 0,026 % a sírovodíka 0,01 %. Veľmi dôležitým faktorom pohodlia koňa je teplota vzduchu v stajni, ktorá má byť 10 – 15° C, pričom nemá klesnúť pod 6° C a v lete presahovať 25° C. Optimálna vlhkosť vzduchu sa odporúča v rozmedzí 75 – 80 %. Pre dobré osvetlenie stajne denným svetlom musí plocha okien tvoriť 70 luxov.

Celé vnútorné zariadenie stajní musí v každom svojom detaile vylučovať možnosť zranenia koní a svojím riešením zároveň čo najviac prispievať k blízkemu a citlivému styku človeka s koňom v záujme jeho psychickej rovnováhy a dosiahnutia čo najrýchlejšieho odbúrania únavy.

Výživa koní

Ďalším dôležitým faktorom v chove koní je výživa. Pri otázke ako určiť potreby zvieraťa musíme brať do úvahy viacero faktorov:

- plemeno, vek, hmotnosť,
- intenzitu rastu mladého zvieraťa, plodu, alebo množstva produkovaného mlieka,
- intenzita vykonanej práce.

Absolútnym základom správnej výživy je voda. Voda musí byť k dispozícii v dostatočnom množstve a kvalite. Denná potreba vody je 4 – 5 % živej hmotnosti koňa a závisí od intenzity pracovného zaťaženia.

- Ľahko pracujúci kôň stredného telesného rámca spotrebuje za deň 20 – 25 litrov vody.
- Ťažko pracujúci kôň chladnokrvného plemena spotrebuje za deň 40 – 55 litrov vody.
- Dojčiaca kobyla potrebuje navyše ďalších 10 litrov vody na produkciu mlieka.

Základom správnej výživy sú objemové krmivá, ktoré okrem samotného nasýtenia zabezpečujú:

- správnu funkciu tráviacich epitelov,
- podporovanie vylučovania tráviacich štiav a peristaltiky tráviaceho traktu,
- prítomnosťou vlákniny podporu mechanickému spracovaniu krmiva v ústach a produkcii slín,
- dosahovanie pocitu nasýtenia, a tým aj optimálnu pohodu zvierat.

Pomocou objemových krmív ale nie sme schopní uhradiť potrebu energie hlavne u koní rastúcich, stredne a ťažko pracujúcich, u vysoko gravidných a dojčiacich kobýl. Súčasťou krmnej dávky okrem vody a objemového krmiva sú jadrové krmivá s vyšším obsahom energie (obilniny, energetické krmné zmesi). Pri zaraďovaní jadrových krmív do krmnej dávky je potrebné zachovať určité množstvo štruktúrálnej vlákniny, ktorá môže byť z časti uhradená senom a silážou a z časti okopaninami. Minimálna dávka sena by mala byť aspoň 1 kg na 100 kg živej hmotnosti. Jadrové krmivá môžu tvoriť až polovicu príjmu sušiny. Maximálna teoretická dávka jadrových krmív sa pohybuje na úrovni 1,5 % živej hmotnosti. Jednorazové podávanie jadrového krmiva môže spôsobiť vážne zdravotné komplikácie. Všetky zmeny v kŕmení musia prebiehať pomaly a postupne. V posledných rokoch sa stretávame s rôznymi ponukami produktov výživárskych firiem. Tieto spoločnosti zostavujú krmné zmesi podľa potrieb jednotlivých chovateľov. Ponúkajú:

- kompletnú kŕmnu zmes (KKZ) – uhradzuje plnú potrebu živín,
- doplnkovú kŕmnu zmes (DKZ) – dodatok k ostatným krmivám.

KKZ je určená pre ťažko pracujúce kone alebo pre zvieratá so zdravotnými problémami. Ich výhodou je:

- presné a ľahké dávkovanie,
- nižšie straty najhodnotnejších častí sena,
- nižšia prašnosť,
- lepšia dostupnosť živín a predchádzanie kolikám.

Nevýhodou je:

- vyššia cena,
- neprítomnosť väčších častíc (ohrýzanie dreva, koprofágia),
- náchylnosť k vlhnutiu (rozpadávanie, zaplesnenie),
- možné problémy pri prijímaní (zaskočenie).

Nevyhnutným doplnkom výživy je dostatok makroprvkov a mikroprvkov, ktoré sú dôležitými stavebnými živinami. Makroprvky bývajú dodávané formou minerálnych lizov. Potrebné je dbať na dostatok vápnika a fosforu. Mikroprvky, vitamíny a ďalšie špecifické funkčné látky sú súčasťou špeciálnych premixov.

Vzhľadom na to, že chov koní nie je limitovaný hranicami a vzdialenosťou, veľkú pozornosť je potrebné venovať ich preprave. V mnohých prípadoch sa stretávame s využívaním nevhodných prepravníkov.

Obrázok 1 Nesprávna preprava koní

Žiadne zviera nemožno prepravovať pokiaľ nie je zamýšľanú cestu spôsobilé absolvovať. Všetky zvieratá musia byť prepravované za podmienok, ktoré zaručujú, že neutrpia zranenie alebo zbytočné utrpenie.

O podmienkach prepravy koní na území krajín Európskeho spoločenstva pojednáva Zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti a Usmernenie č. 2848/2008 – 225 zo dňa 29. 12. 2008.

Obrázok 2 Moderný typ prepravníka koní

Každodenná starostlivosť

Každodenné čistenie, starostlivosť o srst', hrivu, chvost a kopytá nie je iba práca a zvyšovanie nákladov na chov, ale je to súčasť kultúry v chove koní. Používanie leskov na srst', kondicionérov na hrivu a chvost, masť na kopytá by sa malo stať bežnou súčasťou

každodennej starostlivosti. Pravidelné očkovanie a odčervovanie podľa platných schém je bežnou súčasťou starostlivosti. Ale pri otázke čo môžeme nášmu živému pracovnému prostriedku dopriať navyše sa musíme zamyslieť. V prvom rade je to pravidelná starostlivosť o zuby. U mladých koní je potrebné skontrolovať či netrpí na tzv. vlčie zuby, pretože zubadlo na ne môže narážať a z toho vzniká problém s hádzaním hlavy, priečnou tuhosťou. U starších koní býva problém prerastených zubov. Z týchto dôvodov sa odporúča upravovať zuby jedenkrát za rok.

Ďalším vážnym problémom býva starostlivosť o kopytá, pravidelné korektúry mladých koní a podkúvanie pracovných koní. Využívanie pravidelných služieb kvalifikovaných podkúvačov prispieva k dlhšiemu pracovnému využitiu koní.

Zabezpečenie správneho pasienkového odchovu mladých koní a následne ich kvalifikovaný výcvik je zárukou dlhoročného úspešného využívania nášho koňa, ktorý nám má slúžiť ako jeden z našich základných prostriedkov. K tomu je ďalej nevyhnutné ich účelne využívanie v práci. V ťažko dostupných terénoch a v zlých pôdnych podmienkach je konská sila vyhľadávaná. Aby sme v takto ťažkom prostredí nezničili nášho koňa, je vhodné využívať rôzne vyvážacie stroje a zariadenia ťahané koňmi. S takýmito účelne skonštruovanými zariadeniami sa niekoľkonásobne zvýši výkonnosť koní v množstve stiahnutého dreva a zároveň takto pracujúci kôň nie je preťažovaný.

Obrázok 3 Vyvážacie zariadenie s hydraulickým nakladačom

Na celkovú výkonnosť koňa vplýva veľa vnútorných a vonkajších faktorov. Je na nás ako svojím prístupom k chovu a využitiu koní zúročíme desaťročia budovaný typ najviac využívaného plemena chladnokrvných koní na Slovensku – norika muránskeho.

Zoznam použitej literatúry

1. Gallas, J., 2009: Návšteva u The British Houseloggers aneb Řemeslo cechovních kočí. Svět koní 2009, (3), p. 28 – 30.
2. Grác, F., Halo, M., 2009: Správna chovateľská prax. Nitra, Garmond, 15 pp.
3. Malinová, M., 2009: Sportovní westernový kůň a péče o něj. Svět koní 2009, (3), p. 22 – 23.
4. Šišková, P., 2008: Moderní trendy krmení koní. Jezdeckví, 56 (2), p. 16 – 23.